

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh935>

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇİFTELER İLÇESİNDE GÖÇLER

Hasan KARA*
Hüseyin ŞAHBAZ**

Özet

Çifteler ilçesindeki yerleşmelerin önemli bir kısmı XIX. ve XX. yüzyıllarda yurtdışından yapılan göçlerle kurulmuştur. Dıştan sahaya yapılan göçlerin esas nedeni, Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflayarak eski gücünü kaybetmesidir. Başta Çarlık Rusya'sı olmak üzere, Balkan Devletleri; Osmanlı topraklarına saldırarak yüzlerce yıllık Türk topraklarını işgal etmişler, sonra da buralarda yaşayan Türklere yaptıkları baskı ve zulümlerle onları zorla göçe tabi tutmuşlardır. Böylece yurtlarını terk etmek zorunda kalan Türklere, Anadolu'nun çeşitli yerlerine göç etmiş, bunlardan bir kısmı da Çifteler'e yerleşmiştir. Kırım, Tataristan, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Azerbaycan ve Kafkasya bölgelerinden göç ederek sahaya gelenler, geldikleri yerlerin kültürel birikimlerini de getirdiklerinden ilçe, bir nevi Türk topluluklarının kültür mozağına dönüşmüştür.

Günümüzde ise ilçe ekonomik nedenlerle göç vermektedir. İşsizlik, geçim sıkıntısı gibi nedenlerle yapılan göçler, daha çok kırsal kesimdeki su kaynaklarının az ve nadasa bırakılan toprakların fazla olduğu yerlerdir. Göçün yönü ise büyük ölçüde il merkezine (Eskişehir) doğru olmaktadır. Bununla birlikte sahadan yurtdışına da göçler olmuştur. Batı Avrupa ülkeleri başta olmak üzere ABD'ye 1965 yılından itibaren büyük ölçüde göçler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Çifteler İlçesi, Coğrafya, Nüfus, Dış ve İç Göçler*

---

* Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, DENİZLİ, hkara777@gmail.com

** Dr., Afyonkarahisar Milli Eğitim Müdürlüğü, Coğrafya Öğretmeni.

Migrations in Çifteler from Past to Present

Abstract

An important part of the settlements in the district of Çifteler XIX and XX. Century migrations from abroad have been established. The main reason for migration to the external field, the loss of its earlier strength of the Ottoman Empire weakened. Seizing this opportunity, especially in the Tsarist Era Russia, the Balkan States, and the Ottoman Empire invaded the Turkish territories by attacking hundreds of years, the Turks, who lived there then forced to leave them in their oppression and atrocities they held. Thus, the Turks, who had to abandon their homeland, immigrated to various parts of Anatolia, a part of them settled in Çifteler. Crimea, Tatarstan, Bulgaria, Greece, Romania, Azerbaijan and the Caucasus regions of the field of migration coming from, they made their places in the district is a kind of cultural background consisted of Turkish communities in the cultural mosaic.

Because of the economic reasons migrate is going on in the district in the recent past, and today. Indeed, for the reason of unemployment and lack of livelihood, migration is through the fallow land and the places with limited water resources. And the direction of migration is through the city center (Eskişehir) more. However the large amount of abroad migrations has been from the region. The United States, especially Western European countries has been migrated largely since 1965.

Key Words: *Çifteler, Geography, Population, External and Internal Migrations*

Giriş

Çifteler ilçesinin idari sınırlarını kapsayan araştırma alanı, coğrafi açıdan İç Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Sakarya Bölümü'nde, idari açıdan ise Eskişehir ili sınırları içerisinde yer almaktadır (Harita 1). Matematiksel konum açısından 39° 02' - 39° 29' kuzey enlemleri ile 30° 49' - 31° 19' doğu boylamları arasında yer alan sahanın yüzölçümü 820 km²'dir. 2016 yılı itibarıyla bu alan üzerinde bir şehir yerleşmesi (Çifteler ilçe merkezi) ve 22 kırsal yerleşme bulunmaktadır.

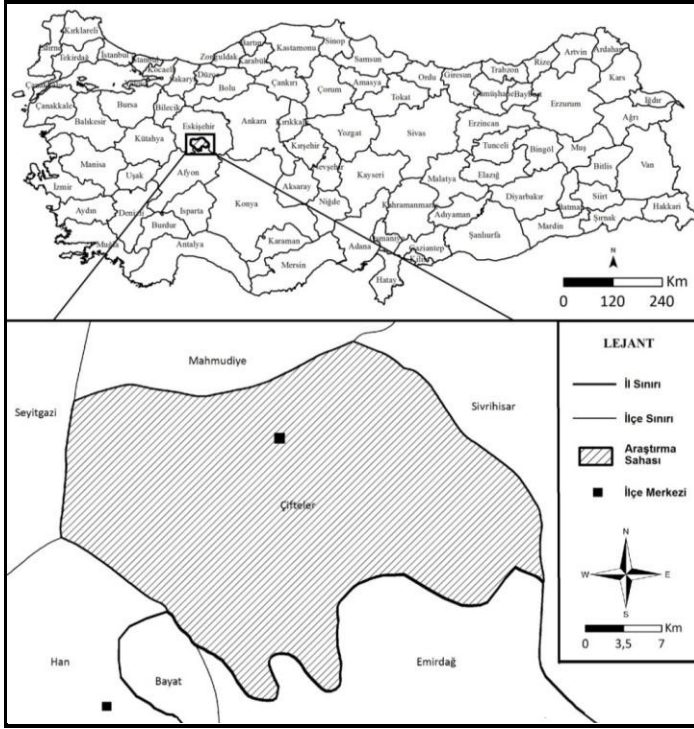
Nüfus dinamikleri açısından oldukça önemli bir konu olan göç, insanların ekonomik, sosyal, siyasal ve güvenlik gibi çeşitli nedenlerle yaşamış oldukları yurtlarını, mekânlarını terk ederek daha rahat yaşayacağını umduğu başka yerlere giderek yerleşmesine denilebilir. Bu yer, ülke içinde veya ülke dışında olabilir. Araştırma sahası; geçmişte olduğu gibi günümüzde de her iki göç şeklinden etkilenmeye devam etmektedir.

Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

İlçe sınırları içerisinde ve ilçeden yurt dışına yapılan göçler, genelde ekonomik sebeplere dayanırken; yurt dışından ve ülke içinden araştırma sahasına yapılan göçlerde ise güvenlik ve siyasi gelişmelerin etkisi ön plana çıkmaktadır.

Araştırma sahasını etkileyen iç göçlerin hareket yönü, ülkede olduğu gibi kırsal kesimden kente (ilçe merkezine) göç, küçük kentten (ilçe merkezi) büyük kentlere göç ve bölgeden bölgeye göç şeklinde olmaktadır (Doğanay, 1997: 172).

Harita 1. Çifteler İlçesinin Konumu ve Sınırları

1. Dış Göçler

Araştırma sahasında meydana gelen ve ilçe nüfusunda önemli bir paya sahip olan dış göçleri “Yurtdışından Çifteler’e Yapılan Göçler” ve “Çifteler’den Yurt Dışına Yapılan Göçler” olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür.

Yurtdışından Sahaya Yapılan Göçler

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflayarak yıkılması, bugün yurt dışında kalan alanlardan sahaya yapılan göçlerin esas nedenini oluşturmaktadır. Bunu fırsat bilen başta Çarlık Rusya'sı ve onun desteğinde hareket eden Balkan devletleri, Osmanlı'ya saldırarak yüzlerce yıldır Türk hâkimiyetinde olan toprakları işgal etmişler ve daha sonra da burada yaşayan Müslümanlara yaptıkları baskı ve zulümlerle onları göçe zorlamışlardır. Bu şekilde yurtlarını terk etmek zorunda kalanlar, Anadolu'nun çeşitli yerlerine göç ederken bunlardan bir kısmı da araştırma sahasına yerleştirilmiştir.

Muhacir iskânında; Çiftelerin başta gelen yerlerden birisi olmasında, burada devlete ait bir çiftliğin (Çifteler Hara-yı Hümayunu) varlığı etkili olmuştur. Söz konusu çiftliğe muhacir iskânının yoğunlaşması, 1859'dan sonraya rastlamaktadır (Önder ve Kırılı, 2005: 136).

Bugün büyük bir kısmı saha dışında kalan çiftliğin yaklaşık 1.800.000 dönüm arazisi bulunmaktaydı. Bunun 16.500 dönümü tarla, 22.000 dönümü çayır ve geri kalanı da mera olarak kullanılıyordu. Hâlbuki bu arazinin yaklaşık 1.000.000 dönümü ziraata elverişliydi. Bu nedenle söz konusu çiftlik arazisine muhacir nüfus yerleştirilerek tarımsal açıdan onların ülke ekonomisine katkı sağlamaları da hedeflenmiştir (Köksal, 2009: 347).

Osmanlı İmparatorluğu'nda göçmenlerin iskânı için Muhacirun Komisyonları kurulmuş ve bu komisyon göç edenleri geldikleri yerlerin iklimlerine ve uğraştıkları meslek dallarına göre yerleştirmiştir (Halaçoğlu, 1994: 108). Buna göre Çifteler ve yakın çevresine gelen Kafkas kökenliler, biraz daha yüksek ve ormanlık yerlere; Balkanlardan göç edenler ise içinden akarsu geçen ovalık alanlara yerleştirilmiştir.

Sahaya ülke dışından yapılan göçler, farklı zaman ve yoğunlukta olmuştur. Bunun nedeni, siyasi ve askeri hadiselerin insanların karar vermelerinde etkili olmasıdır (Saydam, 1997: 81). Nitekim Kırım harbi, 93 harbi ve Balkan Harpleri sırasında, (Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük ölçüde toprak kaybettiği savaşlarda) dıştan yapılan göçler artarken diğer zamanlarda azalmıştır.

Sahayı etkileyen dış göçlere oluş sırası açısından bakıldığında, bunların kuzeyden güneye doğru gerçekleştiği görülmektedir. Çünkü Karadeniz'in kuzeyinde yer alan Rusya, sıcak denizlere inne politikası gereğince önce Kırım'a, ardından Çeçenistan'a ve en nihayetinde de Balkanlar'a doğru sistematik bir yayılış siyaseti gütmüştür. Bunun sonucunda da araştırma

Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

sahasını etkileyen ilk göç dalgası, 1860'ta Kırım'dan gerçekleşmiştir. Bunu 1862'den itibaren Çerkezler, 1877-1878 tarihinden itibaren de Abazalar ve Balkan göçleri izlemiştir (Şahbaz, 2016: 119-120).

Ruslar tarafından işgale uğrayan Kırım, 1783 yılından itibaren çarlığın kolonizasyon politikalarının hedefi haline gelmiştir (Başer, 2010: 29). Nitekim başta Ruslar olmak üzere Kırım'a Yunanlılar, Ermeniler, Moldovyalılar, Ukraynalı Kazaklar, Almanlar, Polonyalı Yahudiler ve Bulgarlar getirilerek yerleştirilmiştir. Her türlü Türk-İslâm izinin silinmeye çalışıldığı Kırım'da toprakları ellerinden alınan Tatar halkı çok kısa sürede fakirleşmiş ve yapılan asimilasyon, askere alma ve din değiştirmeye zorlama gibi nedenlerle çare olarak Anadolu'ya göçe başlamışlardır. (Toksoy, 2001: 2). Yapılan bu göçlerden araştırma sahası da etkilenmiş ve 1874 yılında Ilıcabaşı, 1885-1890 yılları arasında Zaferhamit, 1901-1902 yıllarında da Hayriye ve Yıldızören olmak üzere ilçede toplam dört Kırım göçmeni köy kurulmuştur.

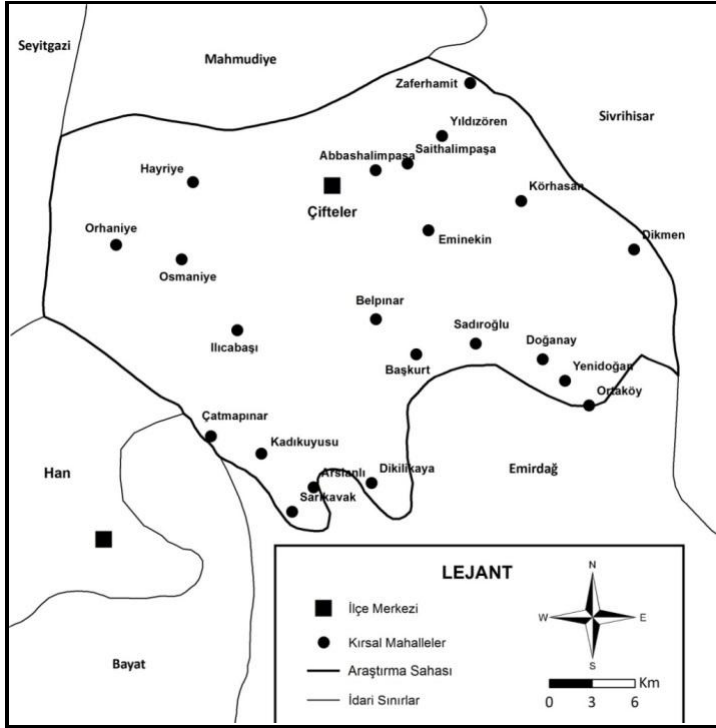
Tataristan'ı işgal eden Ruslar, 1870 yılından itibaren Kazan halkını zorla dininden döndürmek istemiştir. Bunun için masrafları Müslümanlara ait olmak üzere her köye minare boyunda çan kuleleri yapma, kiliselerin tamir ve masraflarını yüklenme, çocuklarını yedi yaşında Rus mekteplerine alarak Rus kültürü ile yetiştirme, Müslüman medreselerinin yakınlarına Rusça eğitim veren mektep yapma gibi birtakım zorunluluklar getirmişlerdir (Devlet Arşivleri). Bu olaylar üzerine Kazan Tatarlarının bir kısmı yurtlarını terk ederek Anadolu'ya göç etmişler ve bunlardan 8 hane, 1902 yılında araştırma sahasına gelerek Osmaniye köyünü kurmuştur (Yazıcı ve Demirel, 2006: 275).

XVII. ve XVIII. yüzyıldan itibaren ülkeleri Ruslar tarafından işgal edilen Başkurtlar, topraklarının elinden alınması ve yapılan misyonerlik faaliyetleri nedeniyle farklı zamanlarda ayaklanmışlardır. Fakat şiddetle bastırılan bu ayaklanmalar neticesinde güçsüz düşen Başkurtlar, sonunda Rus hâkimiyetine boyun eğmek zorunda kalmıştır (Özbay, 2013: 2034). Yaşanan bu olaylar nedeniyle Başkurdistan'dan Anadolu'ya göç edenler olmuş ve bunlardan bir kısmı da sahaya gelerek burada Başkurt köyünü kurmuşlardır. Ancak Sakarya Nehri'nin önemli kollarından birini oluşturan Başkurt kaynağına yakın olması nedeniyle burada salgın hastalıklar yaşanmış ve söz konusu köy sonradan tamamen dağılmıştır.

Dağılan bu köyün 1,5 km uzağına 93 Harbi'nden sonra Bulgaristan'ın Silistre ilinden (Tutrakan ilçesi) göç ederek gelen 17 hane tarafından Burhaniye adıyla bir köy daha kurulmuştur. Fakat söz konusu dönemde Sultan

II. Abdülhamit'in oğlu, Şehzade Burhanettin'e ithafen ülkede pek çok yere aynı isim verildiği için bu ad daha sonra eskisiyle (Başkurt) değiştirilmiştir.

Harita 2. Çifteler İlçesinin İdari Haritası

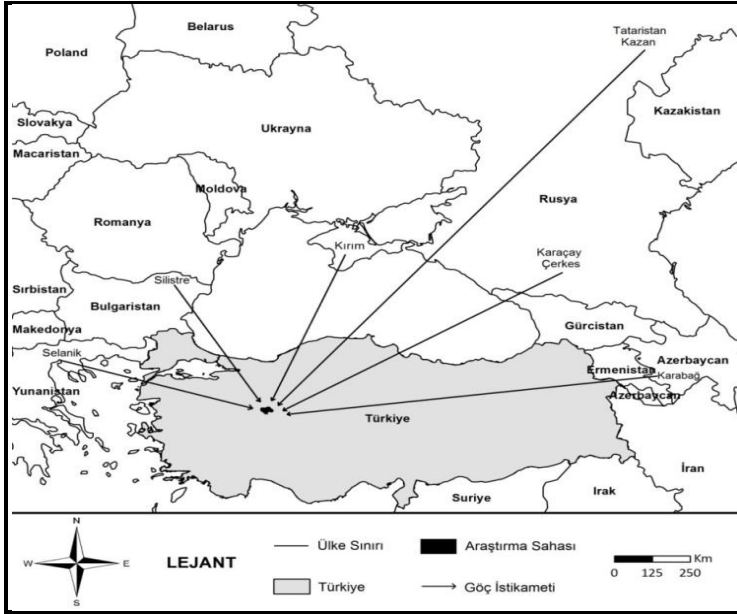
Rusya'yla yapılan 93 Harbi'nin kaybedilmesiyle 1877-1878 yıllarından itibaren Anadolu'ya göçler başlamış ve Eskişehir ilinde ilk Balkan göçmeni köyler kurulmuş ya da eskilerine eklenmiştir (Albek, 1991: 29). Nitekim bu savaştan sonra Türklerin yoğun olarak yaşadığı Dobruca Bölgesi, Romenlere verilmiş ve devam eden Rus saldırılarından zarar gören buradaki Türkler, Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. Bölgede kalan Türklerin Romen ordusuna alınmak istenmesi üzerine, 1883'te Türkiye'ye yeniden göç başlamıştır. Bunun sonucunda Silistre muhacirlerinden 95 nüfus, Çifteler'de iskân edilmek üzere

Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

2 Haziran 1893 tarihinde Haydar Paşa İstasyonu'ndan trenle Eskişehir'e gönderilmiştir (Yazıcı ve Demirel, 2006: 275). Anadolu'ya yapılan bu göçler sonucu bugün Bulgaristan, o dönemde ise Romanya'ya bağlı olan Silistre'den göç edenler, sahada Orhaniye köyünü kurmuşlardır.

Yaşanan siyasi karışıklıklar nedeniyle göçlerin arkası hiç kesilmemiş ve 1912 Balkan Savaşı sonrasında sahaya gelenler, Abbashalimpaşa ve Saithalimpaşa köylerini kurmuşlardır (Albek, 1991: 29). Bunlardan Abbashalimpaşa; bugün Bulgaristan sınırları içinde bulunan Batı Trakya bölgesindeki Kırcaali kasabasından göç edenler tarafından kurulmuştur. Sahada yapılan araştırma neticesinde Saithalimpaşa köyünün de aynı dönemde Bulgaristan sınırları içinde kalan Pazarcık ve Yunanistan sınırları içinde kalan Selanik'ten göç edenler tarafından kurulduğu tespit edilmiştir.

Harita 3. XIX ve XX. Yüzyılda Çiftelere Yurtdışından Yapılan Göçler

Karadeniz'in doğusunda da ilerleyişe geçen Ruslar, Kafkasları da ele geçirmiş ve buradaki Müslümanları kıyılarına doğru sürüp onları perişanlığa ve ölüme terk etmesi üzerine 1882 yılından itibaren bu coğrafyadan Anadolu'ya göçler başlamıştır (Albek, 1991: 29). Bugünkü Rusya Federasyonu'nun Kabartay-Balkar Özerk Cumhuriyeti sınırlarından Anadolu'ya göç eden

Çerkez-Karaçaylardan bir kısmı, sahaya gelerek burada Belpınar köyünü kurmuşlardır.

Fotoğraf 1. Balkan Göçleri Sonucunda Sahada Kurulan Saithalimpaşa Mahallesi

Rusların işgal ettiği Türk yurtlarından bir diğeri Azerbaycan'dır. 1828 yılından itibaren Azerbaycan'a kesin olarak yerleşen Rusların işgali, bu Türk yurdunda da kolay kolay kabullenilmemiş ve zaman zaman başkaldırıları olmuştur. Nitekim bunlardan biri de Rusların istediği ağır vergileri ödeyemeyen Nebi adlı fakir bir Azerî köylüsünün direnişi ile 1890'larda başlayarak bütün Azerbaycan ve hatta İran'a kadar yayılan Kaçak Hareketi'dir. Rus ve İran hükümetlerini telaşa düşüren bu ayaklanma, her iki ülkenin önce isyanın elebaşlarını öldürmesi ve sonra da taraftarlarını dağıtmalarıyla sona ermiştir (Saray, 1988: 75). Dağıtılan Azerilerden bir bölümü, yurtlarını terk ederek Anadolu'ya göç etmiş ve bunlardan bir kısmı da sahaya gelerek burada Doğanay köyünü kurmuşlardır.

Fotoğraf 2. Kafkas Göçleri Sonunda Kurulan Belpınar Mahallesi

Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

1914 yılında Yunan Hükümeti'nce Selanik'in Menteşe nahiyesindeki Müslümanlara eziyet edilerek mal ve emlakine el konulmuştur. El konulan bu metalar, Kafkasya'dan gelen Rumlara verilerek Müslüman Türk Ahali, Osmanlı İmparatorluğu'na zorla hicret ettirilmiştir (Devlet Arşivleri). Bu olaylardan Çifteler yöresi de etkilenererek Eminekin köyü böylece kurulmuştur.

Cumhuriyet döneminde de yurt dışından sahaya göçler yapılmıştır. Bu göçlerde, Rus Çarlığının mirasını devralan SSCB'nin rolü vardır. Nitekim Sovyetler Birliği, Kafkasya'dan derlediği askerleri II. Dünya Savaşı'nda Alman cephesinin en önünde savaşa sürmüş ve geride kalanlarını da sürgüne göndermiştir. Bunun üzerine cephedeki askerler de saf değiştirerek Almanların tarafına geçmiştir. Fakat Almanların savaşı kaybetmesi üzerine önce Avrupa'ya, oradan da Türkiye'ye iltica eden bu kişiler, devlet tarafından 1949 yılında (kendi istekleri üzerine o zaman Belpınar köyü sınırlarında kalan) Sadıroğlu Mevkii'ne yerleştirilmiştir.

Dıştan sahaya Cumhuriyet devrinde yapılan bir diğer göç, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninde Sovyet tehdidine karşı Türkiye'nin Batıya yaklaşma ve NATO'ya girme çabası üzerine gerçekleşmiştir. Özellikle Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesinden (Bulut, 2008: 35), rahatsız olan Sovyetler Birliği, buna bir misilleme yapmak amacıyla müttefiki Bulgar Hükümeti'ne direktiflerde bulunarak bu ülkedeki Türklerin sınır dışı edilmesini istemiştir. Bununla Türkiye, siyasi ve ekonomik açıdan zor durumda bırakılmak istenmiştir (Özgür, 2007: 39-40). Yapılan bir

çalışmada Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç nedenleri arasında baskı ve zulüm % 57,7 lik oranla ilk sırayı almaktadır. Özgürlük düşüncesi % 10,5 ve dini faaliyetlerin yasaklanması % 6,3 oranlarıyla göçler üzerinde etkili olmaktadır (Çetin, 2008a: 65).

1950-1988 yılları arasında Bulgaristan'dan gelenlerin %5,1 lik kısmına denk gelen 14.075 kişi ilk yerleştikleri il olarak akrabalarının olduğu Eskişehir'e gelmişlerdir. 1950-1951 yıllarında gerçekleşen göçte Anadolu'ya göç eden ailelerden 50'si Çifteler ilçe merkezine yerleştirilmiştir. Bulgaristan'ın baskıları sonraki yıllarda da zaman zaman artarak devam etmiş ve 1989 yılında Bulgaristan'dan Anadolu'ya göç edenlerin sayısı 300 bini geçmiştir (Çetin, 2008b: 246).

2016 yılı itibarıyla sahaya dıştan yapılan göçler, Suriye'den ve Yemen'den gelenlerle devam etmektedir. Bunun altında, söz konusu ülkelerin 2011'de Arap dünyasında başlayan halk hareketlerinden etkilenmesi yatmaktadır. Nitekim bunlardan Suriye halkı, kitlesel yürüyüşler düzenleyerek ülkeyi yöneten Baas rejiminden, reform talebinde bulunmuş fakat iktidarın muhalif gösterileri şiddet yoluyla bastırması üzerine kriz derinleşerek iç savaşa dönüşmüştür. Zamanla dış aktörlerin de olaya müdahil olmasıyla (Sandıklı ve Semin, 2012: 5) uzayan savaştan kaçanların büyük bir kısmının sınırında yığılması üzerine Türkiye, bu ülkeden toplu girişlere izin vermiştir. Bu şekilde geçici koruma altına alınan Suriyelilerin sayısı 2015 yılsonu itibarıyla 2.503.549 olmuştur (GİGM, 2016: 84-85). Yapmış olduğumuz mülakata göre 2016 yılı itibarıyla bunlardan 27'sinin sahada ikamet ettiği tespit edilmiştir.

Fotoğraf 3. Kırım Göçleri Neticesinde Kurulan Hayriye Mahallesi

Diğer bir Arap ülkesi olan Yemen’de de siyasi değişim talepleriyle başlayan kitlesel gösteriler, önce çatışmalara daha sonra da iç savaşa dönüşmüştür. Aynen Suriye’de olduğu gibi, zamanla Yemen’i uluslararası aktörlerin hesaplaşma alanına çeviren (Kurt, 2015: 7) bu savaştan kaçanlar, çevre ülkelere sığınmışlardır. Çalışmak amacıyla bu ülkeye giden Kazan Tatarlarından bir kısmı, söz konusu olay nedeniyle Yemen’i terk ederek Çifteler ilçesine yerleşmiştir. Yapılan mülakatlara göre 2016 yılı itibarıyla bunlar altı aile ve sayıları 20 kişidir.

Sahadan Yurtdışına Yapılan Göçler

XIX. yüzyıl ortalarına kadar neredeyse boş olarak nitelendirilebilecek sahada bu tarihten itibaren alınan göçlerle ve doğumlarla nüfus hızla artmıştır. Nitekim 1901 yılında inceleme alanında 1.706 kişi (Albek, 1989: 218-219) yaşıyorken; bu sayı 1935’te 11.789’a ve 1965’te zirve noktası olan 21.264’e (Şahbaz, 2007: 57) ulaşmıştır. Ancak geçimin büyük ölçüde tarımsal faaliyetlere dayandığı ilçede artan nüfusa istihdam oluşturulamadığı gibi bir de tarımda görülen makineleşme ve miras yoluyla toprakların bölünmesi, bu sektörde çalışanları işsiz duruma düşürmüştür.

İşte tam da bu yıllarda Batı ve Orta Avrupa ülkeleri, II. Dünya Savaşı’nın neden olduğu yaraları sararak 1960’larda ekonomik açıdan büyük bir kalkınma hızı yakalamışlardır. Ancak savaş süresinde kaybettikleri insan

sayısı nedeniyle bu ülkelerde önemli ölçüde işçi açığı ortaya çıkmıştır (Çiner, 2005: 73). Bu açık başta İtalya, Yunanistan ve İspanya gibi işgücü fazlası olan ülkelerden karşılanma yoluna gidilmiştir. Ancak söz konusu ülkelere gelen çalışanlar açığın kapatılmasında yeterli olamayınca, işsiz sayısının fazla olduğu Türkiye’den de işgücü talep edilmiştir (Soytürk, 2012: 2318).

Türkiye, ilk işçi göçü anlaşmasını 1961 yılında Almanya ile yapmış ve daha sonra bunu diğer ülkelerle imzalanan anlaşmalar takip etmiştir (Kaya, 2008: 163). Fakat 1973 yılındaki Petrol Krizi sonrasında dünyayla birlikte Avrupa’da da ekonomik durgunluk baş gösterince söz konusu ülkeler, işçi göçünü engelleme yoluna gitmişlerdir (Yıldırımoglu, 2005: 134). Söz konusu dönemde sahadan Avrupa’ya işçi olarak gidenler veya onların çocukları, bugün batı Avrupa ülkelerinden Almanya başta olmak üzere, Fransa, Belçika, Hollanda ve çevre ülkelerde yaşamlarını sürdürmektedirler.

Ayrıca sahadan ABD’ye de göçler olmuştur. Yurt dışından sahaya yapılan göçler konusunda da değinildiği üzere bu göçe, Sovyetler Birliği’nin II. Dünya Savaşı’ndaki tutumu nedeniyle cephe değiştirmek zorunda kalan ve Türkiye’ye iltica ederek Çifteler ilçesine yerleşen, Karaçay Çerkezleri katılmıştır. Bu göçü hazırlayan sebep, SSCB ile olan Soğuk Savaş mücadelesi içinde olan ABD’nin Kafkas kökenli halklara iltica hakkı tanımasıdır. Bunun üzerine 1960’lı yıllardan itibaren Belpınar ve Sadiroğlu köylerinden yaklaşık 150 hane, daha iyi bir yaşama kavuşma umidiyle, bu ülkeye göç etmiştir. Sahadan ABD’ye göç edenlerin önemli bir kısmı New Jersey eyaletinin Paterson şehrinde yaşamaktadır (Şahbaz, 2007: 70).

2. İç Göçler

İnceleme alanını etkileyen dâhili göçleri; saha içinde meydana gelen, sahadan ülke içine yapılan ve ülke içinden sahaya yapılan olmak üzere üç ana başlık altında incelemek mümkündür.

Saha İçerisinde Meydana Gelen Göçler

Geçmiş oranla oldukça azalmakla birlikte, araştırma alanı içinde göçler halen devam etmektedir. Sahanın kırsal kesiminde bulunan yerleşmelerden yapılan göçlerin hedefinde Çifteler şehri yer almaktadır. Çünkü şehir ile kır arasındaki münasebetlerde, şehirler birçok bakımdan çevrelerindeki sahalara nazaran merkezi bir mevki teşkil ederler (Göney, 1977: 76). Nitekim Çifteler daha ilçe olmadan çevresindeki kırsal yerleşmelere nazaran daha iyi; eğitim,

Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

sağlık, ulaşım ve alış veriş gibi birtakım imkânlar sunmaktaydı. Gerçekten de 1944 yılında bile çevresindeki köylerin canlı bir pazarı olan Çifteler’de yaşayan halkın geçimi, yalnız tarımsal faaliyetlere dayanmıyordu. Aynı ölçüde alışveriş, konaklama, uğrak verip geçme gibi ticari faaliyetler de burada önemli ölçüde gelişmişti (İzbrak, 1945: 518-519).

Bu durum nedeniyle çevresindeki kırsal yerleşmelerden göç almaya başlayan Çiftelerde nüfus artmış ve bu durum 1954 yılında Çifteler’in ilçe olmasının önünü açmıştır. Yakalanan bu ivme nedeniyle ilçe merkezi olduğu tarihten 2000 yılına kadar, 1997 yılı hariç, kırsal kesimden aldığı göçlerle Çifteler şehir nüfusunun sürekli arttığı görülmektedir (Tablo 1). Zamanla ulaşım imkânlarında görülen iyileşmeler de geçimini tarımdan kazanan kırsal nüfusun Çifteler şehrine taşınıp kırsaldaki tarım işlerini gününbirlik gidip gelerek halletmelerini cazip hale getirmiştir.

İlçe merkezinin nüfusu 1980-1985 devresinde aldığı göçlerle pek çok şehir araştırmacısının kır/şehir ayırım kriteri olarak kabul ettiği 10.000’i (Darkot, 1967: 3) geçmiştir. Buna göre 10.806 nüfusa ulaşan ilçe merkezini 1985 yılından itibaren şehir olarak nitelendirmek mümkündür. Artış hızı yavaşlamasına rağmen 1985-1990 devresinde % 6,8 artış oranını yakalayan şehir nüfusu, 1990-1997 döneminde ilk defa (% -2,3 oranıyla) eksiye düşmüştür. 1997-2000 devresinde % 5,6 büyüme oranını yakalayan şehir nüfusu, 2000 yılından sonra tekrar gerilemeye başlamıştır.

Tablo 1. Çifteler İlçesinde Yıllara Göre Kırsal/Kentsel Nüfus ve Bunların Değişim % leri (1955-2015)

Yıllar	İlçe Merkezi	Dönemsel Değişim %'si	Kırsal Nüfus Toplamı	Dönemsel Değişim %'si	Toplam Nüfus	Dönemsel Değişim %'si
1955	3.431	-	13.914	-	17.345	-
1960	4.655	35,7	14.378	3,3	19.033	9.7
1965	5.901	26,8	15.363	6,9	21.264	11.7
1970	7.090	20,1	13.119	-14,6	20.209	-5.0
1975	8.163	15,1	11.588	-11,7	19.751	-2.3
1980	9.809	20,2	10.334	-10,8	20.143	2.0
1985	10.806	10,2	9.693	-6,2	20.499	1.8
1990	11.540	6,8	8.543	-11,9	20.083	-2.0

1997	11.275	-2,3	6.624	-22,5	17.899	-10.9
2000	11.902	5,6	6.662	0,6	18.564	3.7
2010	11.872	-0,3	4.983	-27,3	16.855	-9.2
2015	10.954	-7,7	4.278	-14,1	15.232	-9.6

Kaynak: DIE ve TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şehrin göç vermesinde, büyük ölçüde kırsal kesimden gelen nüfusa istihdam oluşturulamaması etkili olmuştur. Çünkü daha önce de belirttiği üzere kır ve şehir ayrımında dikkate alınan konulardan biri de nüfus büyüklüğüdür ve 2015 yılı itibarıyla, ilçe merkezinde 10.954 kişi yaşamaktadır. Buna göre nüfus açısından ilçe merkezi, tam da kır ile şehir ayrım sınırında yer almaktadır. Çifteler’i tarımsal şehir (Göney, 1977: 8) kategorisinde değerlendirmek mümkündür.

Tarımsal şehirlerde gerek sanayi ve gerekse hizmet sektörü yeterince gelişmemiştir. Söz konusu ilçe merkezinin şehirlerle ilgili (daha iyi eğitim ve sağlık imkânları, alışveriş, sinema-tiyatro ve eğlence alanları gibi) beklentisi yüksek olan insanların, ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum günümüzde Çifteler gibi küçük kentlerden büyük şehirlere yapılan göçün önemli bir nedeni haline gelmiştir.

Sahadan Ülke İçine Yapılan Göçler

22 kırsal yerleşme ve bir de (tarımsal) şehirden oluşan araştırma alanında halkın genelinin geçimi tarıma dayanmaktadır. Karasal iklim şartlarının hüküm sürdüğü Yukarı Sakarya Bölümü’nde yer alan ve yıllık ortalama 307 mm yağışın düştüğü sahada; özellikle yaz mevsiminde görülen kuraklık tarımı olumsuz yönde etkilemektedir (Şahbaz, 1997: 29). Bu nedenle sulama yapmadan topraktan yeterince ürün almanın mümkün olmadığı sahada en fazla göçü, yer üstü ve yer altı su kaynakları fakir olan yerler vermektedir.

Nitekim 1965’den 2015 yılına kadar geçen 50 yıllık sürede su kaynakları açısından zengin olan Zaferhamit Mahallesinin nüfusu % 37,8, Saithalimpaşa’nın % 44,8, Doğanay’ın % 46,8, Yıldızören’in % 52,5, Sadıroğlu’nun % 59,7 ve Körhasan’ın % 62,5 oranında azalmıştır. Buna karşın aynı zaman aralığında, su kaynakları az ve buna bağlı olarak nadasa bırakılan toprakların fazla olduğu sahanın güneyindeki; Dikilikaya Mahallesi’nde % 94,2, Kadıkuyu’da % 93,3, Sarıkavak’ta % 92,6, Çatmapınar’da % 92,4 ve Arslanlı’da % 84,7 oranında nüfus azalmıştır (Tablo 2).

Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

Ekonomi, sağlık, eğitim veya sosyo-kültürel gibi her ne sebeple olursa olsun, sahadan ülke içine yapılan göçlerin hedefinde öncelik Eskişehir kentidir. Nitekim 2015 yılı itibarıyla saha nüfusuna kayıtlı olanların yaşadığı illere bakıldığında, 28.574 kişi ile bunların % 64,7'sinin Eskişehir'de yaşadığı görülmektedir.

Çifteler'den yapılan göçlerde Eskişehir kentinin başı çekmesinde onun sahaya yakınlığı (67 km), ülkede sanayinin en fazla geliştiği yerlerden biri olması, örgün öğrenim gören çok sayıda üniversite öğrencisiyle canlı bir ekonomiye sahip olması, Türk Hava Kuvvetleri'nin en büyük askeri üslerinden birini (1. Ana Jet Üs Komutanlığı) bünyesinde barındırması (Şahbaz, 2016: 180-190) ve artan nüfusa bağlı olarak gelişen inşaat sektörünün istihdam oluşturması gibi birtakım hususlar etkili olmuştur. Bütün bunlar, şehrin canlı bir ekonomik ve sosyal yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Gerek iş bulmak ve gerekse yaşam kalitesini artırmak isteyen vatandaşların çevre il ve ilçelerden Eskişehir kentine göçüne neden olmaktadır.

Tablo 2. Son 50 Yılda Sahadaki Yerleşmelerin Nüfuslarında Görülen Değişim (1965-2015)

Yerleşim Yeri	1965 Nüfusu	2015 Nüfusu	Artış/Azalış Miktarı	Artış/Azalış %'si
Abbashalimpaşa	1.039	259	-780	-75,1
Alikan (Yenidoğan)	579	200	-379	-65,5
Arslanlı	483	74	-409	-84,7
Başkurt	286	88	-198	-69,2
Belpınar	704	117	-587	-83,4
Çatmapınar	825	63	-762	-92,4
Dikilikaya	295	17	-278	-94,2
Dikmen	851	290	-561	-65,9
Doğanay	423	225	-198	-46,8
Eminekin	1.036	357	-679	-65,5
Hayriye	519	105	-414	-79,8
Ilıcabaşı	423	108	-315	-74,5
Kadıkuyu	1582	106	-1.476	-93,3
Körhasan	1512	567	-945	-62,5
Orhaniye	661	183	-478	-72,3
Ortaköy	946	348	-598	-63,2

Osmaniye	425	118	-307	-72,2
Sadıroğlu	534	215	-319	-59,7
Saithalimpaşa	435	240	-195	-44,8
Sarıkavak	808	60	-748	-92,6
Yıldızören	558	265	-293	-52,5
Zaferhamit	439	273	-166	-37,8
İlçe Merkezi	5.901	10.954	+5.053	+85,6
Toplam	21.264	15.232	-6.032	-28,4

Kaynak: DİE ve TÜİK verilerinden yararlanılarak hesaplanmıştır.

Çifteler; Eskişehir kentinden başka İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara, Antalya ve Kocaeli gibi büyükşehirlere de önemli miktarda göçler vermiştir. Nitekim 2015 yılı itibarıyla saha nüfusuna kayıtlı olanların % 24,1'inin (10.642 kişi) bu 6 ilde yaşadığı görülmektedir (Tablo 3).

Çifteler'in en fazla göç verdiği ikinci büyükşehir olan İstanbul, sadece ülkenin değil aynı zamanda dünyanın da önemli merkezlerinden biridir. Bunda iki önemli kıta arasındaki geçişi sağlaması; transit geçişlerle ülkeler arası ithalat ve ihracatta önemli bir rol oynaması; ticaret, eğitim ve sağlık merkezi olması gibi bir takım hususlar etkilidir (Gürel ve Balta, 2011: 3-4). Bütün bunların bir sonucu olarak İstanbul'un ülke genelinden olduğu gibi araştırma sahasından da göç aldığı söylemek mümkündür.

Sahanın en çok göç verdiği diğer iller hakkında şunları söylemek mümkündür. İzmir; coğrafi konumu, doğal kaynakları, tarıma elverişli arazileri, sanayisi ve ticaretiyle, sadece Ege Bölgesi'nin değil aynı zamanda ülkenin de önemli büyük şehirlerinden birisidir (Bayraktar ve Sekmen, 2012: 339). Türkiye'de Otomotiv, tekstil ve hazır giyim sanayinin geliştiği illerin başında gelen Bursa, bu özelliğiyle ülke ekonomisinde çok önemli bir rol oynamaktadır (Afatoğlu, 2014: 2-3).

Tablo 3. Saha Nüfusuna Kayıtlı Olanların Yaşadığı İller (2015)

İlin Adı	Kişi Sayısı	İlin Adı	Kişi Sayısı	İlin Adı	Kişi Sayısı	İlin Adı	Kişi Sayısı
Eskişehir	28.574	Adana	83	Düzce	27	Kahramanmaraş	14
İstanbul	3.215	Isparta	80	Ağrı	26	Karaman	14
İzmir	2.205	Samsun	69	Amasya	26	Tokat	14

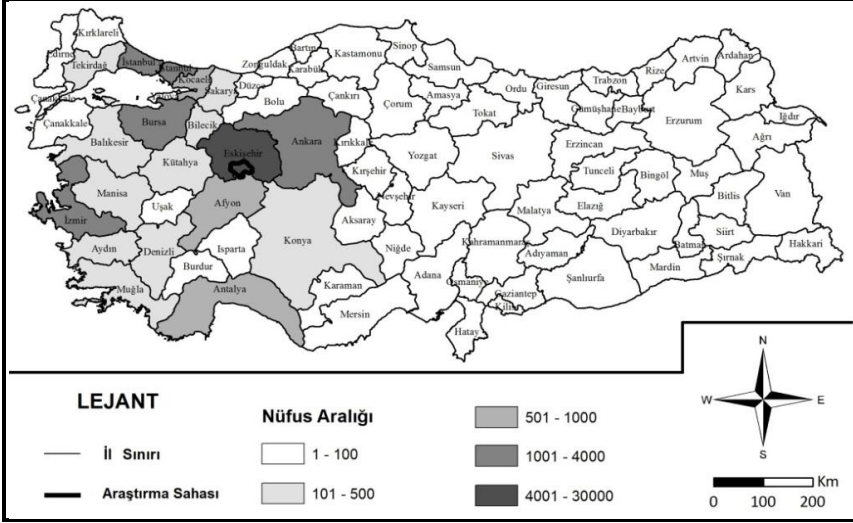
Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

Bursa	2.017	Kırklareli	63	Bolu	26	Artvin	13
Ankara	1.793	Zonguldak	60	Burdur	25	Kastamonu	13
Antalya	724	Mersin	58	Sivas	25	Kırşehir	13
Kocaeli	688	Edirne	51	Osmaniye	24	Rize	13
Afyonkarahisa	541	Hatay	48	Kars	23	Kilis	12
Balıkesir	409	Gaziantep	42	Trabzon	22	Niğde	12
Kütahya	370	Elazığ	41	Kırıkkale	21	Ordu	12
Bilecik	318	Uşak	40	Çankırı	20	Bingöl	10
Konya	252	Malatya	37	Çorum	19	Yozgat	10
Aydın	239	Erzurum	36	Aksaray	18	Bitlis	9
Muğla	231	Şanlıurfa	36	Giresun	18	Tunceli	9
Tekirdağ	220	Mardin	35	Karabük	18	Batman	7
Sakarya	215	Van	35	Erzincan	17	Sinop	7
Denizli	174	Nevşehir	30	Siirt	16	Gümüşhane	3
Manisa	159	Hakkâri	29	Bartın	15	Adıyaman	2
Çanakkale	96	Şırnak	28	Muş	15	Bayburt	2
Kayseri	94	Diyarbakır	27	Iğdır	14	Ardahan	1
Yalova	86						

Kaynak: TÜİK ADNKS “Nüfusa Kayıtlı Olunan İlçeye Göre İkamet Edilen İl” veri tabanından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Başkent olma işlevinin yüklediği politik ve stratejik avantajlarla sanayi ve ticaret açısından da gelişen Ankara, aynı zamanda eğitim ve sağlık açısından da ülkenin en önemli merkezlerinden biridir (Aka, 2015: 20-28). Türkiye’ye gelen turistlerin önemli bir kısmını tek başına ağırlayan Antalya’da başta turizm sektörü olmak üzere (Toksöz, 2011: 3) tarım sektörü de önemli ölçüde gelişmiştir. Kocaeli ise özellikle 1980 sonrasında İstanbul’un kentsel mekânında istenmeyen sanayi yapılarının çevresindeki illere kaydırılmasıyla hızla gelişmiştir (KSO, 2015:4-5). Bütün bu hususlar, söz konusu illeri ülke çapında göç alan önemli birer merkez haline getirmiş ve yapılan bu göçlere araştırma sahası nüfusuna kayıtlı olanlar da dâhil olmuştur.

Harita 2. Araştırma Sahası Nüfusuna Kayıtlı Olanların Yaşadığı İllere Göre Dağılışı (2015)

Ülke İçinden Sahaya Yapılan Göçler

Ülke içinden inceleme alanına yapılan göçlere bakıldığında, bunların daha çok ekonomik nedenlerle yapıldığı, bundan başka terör tehdidi ve doğal afet riski gibi nedenlerin de sahaya yapılan göçlerde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4. Sahada İkamet Edenlerin Kayıtlı Olduğu İller (2015)

İl Adı	Kişi Sayısı	İl Adı	Kişi Sayısı	İl Adı	Kişi Sayısı	İl Adı	Kişi Sayısı
Eskişehir	10.91	İzmir	17	Bingöl	9	Hakkâri	4
Afyonkarahisar	2.128	Kütahya	17	Rize	9	Iğdır	4
Ağrı	670	Bursa	16	Yalova	9	Kastamonu	4
Konya	271	Manisa	16	Aydın	8	Kilis	4
Diyarbakır	110	Gaziantep	15	Antalya	7	Muğla	4
Van	108	Kars	15	Bolu	7	Elazığ	3
Şanlıurfa	68	Ardahan	14	Gümüşhane	7	Mersin	3
Niğde	64	Balıkesir	14	Burdur	6	Uşak	3
Ankara	56	Denizli	14	Çanakkale	6	Batman	2
Yozgat	54	Sivas	14	Isparta	6	Nevşehir	2
Bilecik	42	Karaman	13	Karabük	6	Tunceli	2

Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

İl Adı	Kişi Sayısı	İl Adı	Kişi Sayısı	İl Adı	Kişi Sayısı	İl Adı	Kişi Sayısı
Trabzon	37	Adıyaman	12	Muş	6	Zonguldak	2
İstanbul	32	Osmaniye	12	Sinop	6	Bitlis	1
Malatya	28	Aksaray	11	Çorum	5	Düzce	1
Kayseri	27	Hatay	11	Ordu	5	Edirne	1
Kahramanmaraş	26	Kırıkkale	11	Artvin	4	Kırklareli	1
Erzurum	25	Amasya	10	Çankırı	4	Mardin	1
Adana	23	Kırşehir	10	Erzincan	4	Sakarya	1
Samsun	22	Kocaeli	10	Giresun	4	Siirt	1
Tokat	18						

Kaynak: TÜİK, ADNKS “İkamet Edilen İlçeye Göre Nüfusa Kayıtlı Olunan İl” veri tabanından yararlanılarak hesaplanmıştır.

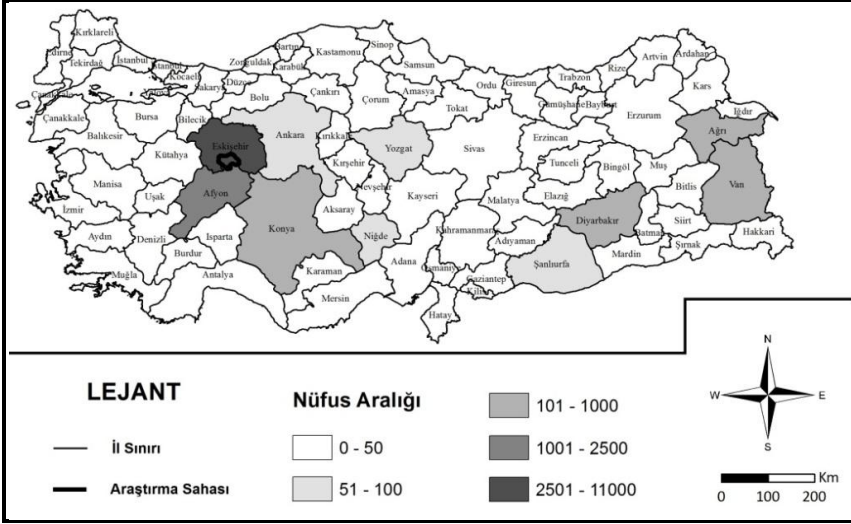
2015 TÜİK verilerine göre Çifteler ilçesinde Eskişehir ili nüfusuna kayıtlı olmayan, dolayısıyla il dışından yapılan göçlerle sahaya gelen 72 farklı ilden 4.223 kişi yaşamaktadır (Tablo 4). Bunların çoğunluğu 2.128 kişi ile Afyonkarahisar ili nüfusuna kayıtlıdır. Bu sayı, ilçeye il dışından yapılan göçlerin yarısına (% 50,4’üne) tekabül etmektedir. Yapmış olduğumuz gözlemlere göre Afyonkarahisar ilinden sahaya göç edenlerin önemli bir kısmını, Emirdağ ilçesinin kırsal kesiminden gelenler oluşturmaktadır.

Ekonominin büyük ölçüde tarıma dayandığı Emirdağ ilçesi kırsalının sahaya bu denli göç vermesinde, yarı kurak bir iklime sahip olması etkili olmuştur. Yeraltı suyuna ulaşılabilen dar alanlar dışında hâkim olan kuru tarım yöntemleri, gittikçe parçalanmış tarım alanları, geçinmeye yetmediğinden burada yaşayan halkın önemli bir kısmını hayvancılık yapmaya zorlamıştır. Fakat bunlardan elde edilen gelirin de artan nüfus karşısında yetersiz kalması, kırsal nüfusu göçe zorlamıştır (Yakar, 2012: 132). Söz konusu ilçeden sahaya yapılan göçler, daha çok 1955-1980 yılları arasında yaşanmıştır.

Afyonkarahisar’dan sonra il dışından sahaya yapılan göçlere bakıldığında bunların; Ağrı, Konya, Diyarbakır, Van ve Şanlıurfa’dan gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunlardan Konya hariç diğer illerden yapılan toplam % 22,7’lik göçte terör tehdidinin büyük etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim 1980’lerin başından itibaren Türkiye’nin güneydoğusunda başlayan ayrılıkçı silahlı grupların neden olduğu çatışmalar, ülkenin doğu ve güneydoğusundaki nüfusu büyük ölçüde yerinden etmiştir (Yüceşahin ve Özgür, 2006: 31). Yerinden olan nüfusun bir kısmı, özellikle

1990'lı yıllardan itibaren, ilçenin kırsal kesiminden büyük kentlere yapılan göçler nedeniyle boşalan ve bu nedenle de önemli ölçüde fiyatları düşen gayrimenkulleri satın almak suretiyle araştırma sahasına yerleşmiştir.

Harita 3. Araştırma Sahasında İkamet Eden Nüfusun Kayıtlı Olduğu İllere Göre Dağılışı (2015)

Söz konusu terör tehdidi nedeniyle sahaya en fazla göç veren il Ağrı'dır. Nitekim Eskişehir iline kayıtlı olanlar hariç Çifteler ilçesinde ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı olduğu vilayetlere bakıldığında, bunların % 15,9'luk bir oranının Ağrılı oldukları görülmektedir. Bu ili aynı bölgeden % 2,6'lık bir oranla Van takip etmektedir. Ağrı başta olmak üzere terör olayları üzerine Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan bir araştırma, terörün neden olduğu toplumsal ve psikolojik tahribat nedeniyle olaylardan etkilenen bölge illerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından ülkede son sıralara doğru gerilediğini ortaya koymuştur (Şen, 2015: 17).

Terör tehdidi nedeniyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden sahaya yapılan göçlere bakıldığında ise bölgenin en büyük ili olan Diyarbakır'ın önde geldiği görülmektedir. Nitekim Çifteler'de Eskişehir ili nüfusuna kayıtlı olmayan, dolayısıyla sahaya il dışından yapılan göçlerle gelenlerin % 2,6'lık bir kısmı Diyarbakırlıdır. Yapılan araştırmalar, terör kaynaklı eylemlerde olduğu kadar, uyuşturucu üretimi ve trafiğinde de bu ili ülkede ayrı bir yere koymaktadır (Çetin ve Duru, 2016: 33). Bu ili terör örgütünün kırsal

Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

kadrosuna önemli oranda katılımların olduğu, bu nedenle terör tehdidiyle yüz yüze olan (Beren, 2013: 210) Şanlıurfa'dan gelenler (% 1,6'lık bir oranla) takip etmektedir.

Sahada Eskişehir ili nüfusuna kayıtlı olmayanların % 6,4'lük bir kısmı ise Konyalıdır. Bu oranla Çifteler'e en çok göç veren üçüncü il olan Konya'nın durumuna bakıldığında, karasal iklim şartlarının etkili olduğu ille aynı adı taşıyan ovanın Türkiye'nin en az yağış alan bölümü olduğu dikkati çekmektedir. Buna bağlı olarak Konya Ovası'nda erozyon, drenaj sorunu, tuzluluk ve alkalilik gibi kuraklığa bağlı olan birtakım problemler görülmektedir (Bozyiğit, 2011: 197). Bu da söz konusu ilin kırsal kesiminde geçimini tarımsal faaliyetlerden karşılayan vatandaşların geçim sıkıntısı nedeniyle göç ettiğini ve bunlardan bir kısmının da araştırma sahasına gelerek yerleştiğini göstermektedir.

Yukarıda değinilenlerden başka Çifteler ilçesine il içinden de göçler yapılmıştır. Nitekim Sakarya Nehri üzerinde inşa edilen Gökçekaya Barajı'nın su tutmaya başlaması üzerine Mihaliççik ilçesine bağlı Çalkaya köyünün yerleşim ve tarım alanlarının sular altında kalma riski meydana gelmiştir. Bu nedenle 1987 yılında Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nce Çifteler ilçe merkezine 32 adet konut yaptırılarak baraj yapımından zarar gören vatandaşlar buraya yerleştirilmiştir (Şahbaz, 2007: 62).

Sonuç

XIX. yüzyılın ortalarına kadar devlete ait büyük bir çiftliğin (Çifteler Hara-yı Hümayunu) sınırları dâhilinde kalması nedeniyle neredeyse boş olarak nitelendirilebilecek araştırma sahasında bu tarihten sonra hem hızla nüfus artmış ve hem de pek çok kırsal yerleşme kurulmuştur. Bunda yıkılma sürecine giren Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya ve onun güdümündeki Balkan devletlerine topraklarını bırakmak zorunda kalmasının büyük etkisi olmuştur. Başta Rusya olmak üzere Balkan devletleri, ele geçirdiği Müslüman halka çok büyük baskı ve zulüm uygulayarak onları yok olmak ya da Anadolu'ya kaçmak ikileminde bırakmışlardır. Bunun üzerine 1850'lerden itibaren bugünkü Kırım, Tataristan, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Azerbaycan ve Kafkasya'dan Anadolu'ya göçler yapılmış ve gelenlerden bir kısmı da araştırma sahasına yerleştirilmiştir.

Osmanlının mirası üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, kültürel bağları nedeniyle Türk ve Müslüman halklara yapılan baskı ve zulümlere kayıtsız kalamamış ve ülke dışından yapılan göçlere kucak açmıştır. Araştırma sahasının da nasibini aldığı bu göçlerde Çifteler ilçesinde ya yeni yerleşmeler kurulmuş, ya da yenilerine eklenmiştir.

Dıştan yapılan göçlere devletin nüfus artışı teşvik edici yönde uyguladığı politikalar da eklenince, ülke genelinde olduğu gibi araştırma sahasının kırsal kesiminde de gittikçe artan nüfus geçinebilmek için çareyi; ya yurt dışına, ya da ülkenin büyük şehirlerine yapılacak göçte bulmuştur. Bu göçe katılan yerleşmelere bakıldığında, daha çok su kaynakları az veya hiç bulunmayan ve buna bağlı olarak, nadasa bırakılan toprakların fazla olduğu yerler olduğu görülmektedir. Su kaynakları bol ve buna bağlı olarak verimli topraklara sahip olan yerlerden yapılan göçler ise diğerlerine nazaran daha azdır. Bu göçlerde, yurt dışında Avrupa'nın gelişmiş ülkeleri ile ABD; yurt içinde ise Eskişehir başta olmak üzere İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara, Antalya ve Kocaeli illeri başı çekmiştir.

Yapılan göçler neticesinde, 1965'ten 2015 yılına kadar geçen 50 yıllık sürede, sahadaki kırsal yerleşmelerin nüfusu % 72,2 oranında azalmıştır. Geride kalanlar ise daha çok pasif yaşlı nüfustan oluştuğu için kırsal kesimde tarım ve hayvancılığa dayalı üretim gerilemeye başlamıştır. Ayrıca verilen bu hızlı göç nedeniyle araştırma sahasındaki konutların çoğu boşalmış ve buna bağlı olarak da gayrimenkullerin fiyatı büyük ölçüde ucuzlamıştır. Emlak fiyatlarının düşmesi, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren ülkenin doğu ve güneydoğusunda terörden zarar görenler için sahayı cazip hale getirmiştir.

Araştırma sahasının dış göç durumuna bakıldığında, günümüzde yine hareketli olduğu görülmektedir. Nitekim 2011'de Arap dünyasında başlayan halk hareketleri, Suriye ve Yemen'de iç savaşa neden olmuş ve bu olaylardan kaçanlardan bir kısmı da yakın zaman önce sahaya gelerek yerleşmiştir.

Yukarıda anlatılanlardan yola çıkarak 820 km²'lik yüzölçümüyle Anadolu'nun küçük bir ilçesi olan Çifteler'de göçün ne kadar dinamik bir olgu olduğu örneklem halinde bu çalışmayla bir kez daha ortaya konmaya çalışılmıştır. Genel olarak geçmişten günümüze sahayı etkileyen göçler değerlendirildiğinde; ilçeye yapılan göçlerin savaş ve çatışma gibi siyasi olaylara, buna karşın ilçeden yapılan göçlerin ise daha çok geçim sıkıntısı gibi ekonomik nedenlere dayandığını söylemek mümkündür. Sahaya doğru göçer neden olan olaylar pek çok denkleme bağlı olduğu ve konjonktürel şartlara

göre değiştiği için bunları kontrol altına almak oldukça zordur. Fakat sahadan göçe neden olan ekonomik problemleri, büyük ölçüde ilçeye yapılacak sanayi yatırımlarıyla yerinde çözmek mümkündür. Bundan başka Sakarya Nehri'nin kaynağını aldığı ilçede tarımın en önemli problemlerinden birisi olan sulama sorununun halledilmesi de tarımsal faaliyetlerden geçimini sağlayan pek çok ailenin durumunu daha iyi bir hale getirecek ve onların da göçe katılmasını bir nebze olsun engelleyecektir.

KAYNAKÇA

AFATOĞLU, A. (Ed.) (2014). *İhracat Stratejileri: Bursa* (İstanbul: TİM Akademi).

AKA (Ankara Kalkınma Ajansı), (2015). *Ankara Bölge Planı 2014–2023*, (Ankara).

ALBEK, S. (1989). XX. Yüzyıla girerken Eskişehir'de Kaza ve Belediye Yönetimi ile Nüfus Hareketi, *Anadolu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 183-223.

ALBEK, S. (1991). *Dorylaion'dan Eskişehir'e*, Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No:89, Eskişehir.

BAŞER, A. (2010). Kırım'da Rus Kolonizasyonu, *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt:6, Sayı:24, 29-42.

BAYRAKTAR, F., -SEKMEN, F. (2012). *İzmir İli Potansiyel Yatırım Konuları Araştırması*, (Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası AŞ.).

BEREN, F. (2013). Seçmen Tercihine Etki Eden Faktörler ve Seçim Güvenliđi: Şanlıurfa İli Örneği, *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, Yıl:2013, 191-214.

BOZYİĞİT, R. (2011). Konya Ovasının Toprakları ve Sorunları, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:24, 169-200.

BULUT, B. (2008). Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliđi ve Balkan Politikası, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı:41, 35-61.

ÇETİN, H. C., -DURU, H. (2016). Bitmeyen Savaş: Diyarbakır'da Terör-Uyuşturucu İlişkisi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:15, Sayı:2, 33-44.

ÇETİN, T. (2008a). Bulgaristan'daki Soydaşlarımızın Türkiye'ye Göç Etme Süreçlerini Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, 55-75.

ÇETİN, T. (2008b). The Socio-Economic Outcomes of the Last Turkish Migration (1989) from Bulgaria to Turkey. *Turkish Studies*, Sayı:3/7, 241-270.

ÇİNER, C. U. (2005). Çalışma Yönetiminde İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun Dönüşümü: Birinci Dalga, *Genel-İş Emek Araştırma Dergisi*, 71-87.

DARKOT, B. (1967). Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı:16, İstanbul, 3-8.

DEVLET ARŞİVLERİ, *Osmanlı Belgelerinde Kafkasya- Türkistan-Kırım*, 1787, http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/kafkasya/giris_02.htm (20.04.2007)

DEVLET ARŞİVLERİ, *Osmanlı Belgelerinde Kazan*, 1895 <http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/osmanlibelgelerindekazan/010.htm> (20.04.2007)

DEVLET ARŞİVLERİ, *Selanik Civarındaki Müslüman Türk Ahali ve Osmanlı Yunan İlişkileri* <http://www.devletarsivleri.gov.tr/yayin/osmanli/yunan/111-SelanikCivarındakiMusluman.htm> (16.04.2007)

DOĞANAY, H. (1997). *Türkiye'nin Beşeri Coğrafyası*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No:2982, İstanbul.

GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü), (2016). *2015 Türkiye Göç Raporu*, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayın No: 35, Ankara.

GÖNEY, S. (1977). *Şehir Coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No:2.274, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:91.

GÜREL, A., -BALTA, Y. (2011). İstanbul'un Göç Olayı ve Etnik Hayat Üzerine, *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:1, 1-15.

HALAÇOĞLU A. (1994). Balkan Harbi Sırasında Rumeli'den Türk Göçleri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TTK Yayınları XVI. Dizi, Sayı:72, Ankara.

İZBIRAK, R. (1945). Eskişehir'le Çifteler Çevresinde Bir Coğrafya Gezisi, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, Cilt: III, Sayı:5, 507-521.

Geçmişten Günümüze Çifteler İlçesinde Göçler

KAYA, İ. (2008). Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:19, 149-166.

KÖKSAL, O. (2009). Son Dönem Bir Osmanlı Devlet Teşebbüsü Olarak Çifteler Hârâ-yı Hümâyûnu ve Türk Atçılığına Katkıları, *Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 333-363.

KSO (Kocaeli Sanayi Odası), (2015). *Kentsel Dönüşüm Raporu 1* (Kocaeli).

KURT, V. (2015). *Devrimden Askeri Müdahaleye Yemen*, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Sayı:144, İstanbul.

ÖNDER, S., -KIRLI, E. (2005). Osmanlı Döneminde Eskişehir'e Göçler, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, 129-144.

ÖZBAY, F. (2013). Geçmişten Günümüze Başkurdistan Cumhuriyeti, *Türk Dünyası-II*, Yıl:9, Sayı:53-54, 2031-2046.

ÖZGÜR, U. (2007). *Bulgaristan Türklerinin 1950-1951 Yıllarında Türkiye'ye Göçleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

SANDIKLI, A., -SEMİN, A. (2012). *Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye*, Bilgesam Yayınları Rapor No:52, İstanbul.

SARAY, M. (1988). Atatürk ve Türk Dünyası, "Türkiye ve Türkiye Haricinde Yaşayan Türkler", Acar Yayınları, İstanbul.

SAYDAM A. (1997). Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TTK Yay. XVI. Dizi- Sayı:75, Ankara.

SOYTÜRK, N. (2012). Türkiye'den Avusturya'ya İşgücü Göçü, *Turkish Studies*, Sayı:7/3, 2313-2328.

ŞAHBAZ, H. (2007). *Çifteler İlçesinin Coğrafi Etüdü* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyonkarahisar.

ŞAHBAZ, H. (2016). *Odunpazarı ve Tepebaşı İlçelerinin (Eskişehir) Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uşak.

ŞEN, Y. F. (2015). Terörün Toplumlar Üzerindeki Sosyo-Ekonomik Etkilerine Bakış: PKK Terörü ve Ağrı Gerçeği, *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:I, Sayı:2, 17-70.

TOKSOY A. (2001). XX. Yüzyıla Girenken Türk Dünyası ve İsmail Gaspıralı, *Orkun Dergisi*, Sayı:45.

TOKSÖZ, G. (2011). *Antalya İli İşgücü Piyasası Analizi* (Ankara: Uluslararası Çalışma Örgütü Türkiye Ofisi).

YAKAR, M. (2012). İç ve Dış Göçlerin Kırsalda Nüfusun Yaş Yapısına Etkisi: Emirdağ İlçesi Örneği, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt:10, Sayı:2, 129-149.

YAZICI, H., -DEMİREL M. (2006). “93 Harbi” (1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı)’nden Sonra Eskişehir’e Yerleştirilen Göçmenler”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:29, 268-269.

YILDIRIMOĞLU, H. (2005). Uluslararası Emek Göçü "Almanya'ya Türk Emek Göçü", *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, 129-153.

YÜCEŞAHİN, M. M., -ÖZGÜR, E. M. (2006). Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, 15-35.